

COSES DE GÓSOL: L'APLEC DE SANTA MARGARIDA

20 de juliol. Avui, dia de la santa, hem pujat –amb el cotxe– fins a l'ermita de Santa Margarida, per la carretera de Tuixén, a mig camí de Gósol al coll de la Mola. Del poble n'ha sortit una colla de la plaça Major a les onze i han pujat a peu. A les dotze, mossèn Ramon M. Anglerill ha oficiat la missa, solemnitzada amb els cants de la coral. Al sermó –«Després de quaranta anys ja deveu estar tips de sentir-me [hi és des del 1971]...»– ha parlat de l'encert de mantenint la celebració el dia de la santa, com s'ha fet «sempre», encara que no s'escaigui en festiu, tal és el cas d'aquest any, que ha estat un divendres. Al final, la coral i els assistents han cantat els Goigs i hem pujat al cambril a venerar la imatge.

Dels Goigs en conec dues versions, amb el mateix text però imatge de la santa i ornaments diferents; cap de les dues n'indica l'autoria. La més antiga va sortir dels tallers de la Impremta i Llibreria Dach, de Solsona (1973), i l'altra, en paper sèpia, que és la repartida avui, que a diferència de l'anterior inclou la partitura, va ser estampada a les Gràfiques Molins, de Berga (1988).

La lletra dels Goigs explica les peripècies de la santa, verge i màrtir: és un relat rodó, la inversemblança d'alguns aspectes del qual no disminueixen la seva força exemplificadora i la intencionalitat pedagògica.

Santa Margarida, diuen els Goigs, va rebutjar el matrimoni amb el seu pare, la van torturar estripant-li els costats i ella va abraçar la creu amb la que, quan fou portada a la presó, va rebentar un dragó que hi va aparèixer. Després la van cremar «amb atxes de foc ardent» i la volien ofegar en una tina d'aigua bullida però va aparèixer un colom celestial que la va curar «de tot mal, pena i dolor». Al final va morir degollada, però va tenir temps de demanar «que els que l'invoquessin [a Déu] / fossin salvats de tot mal», per això «Els de Gósol, verge santa, / us tenen per protectora, / als devots d'eixa comarca / els sou també intercessora; / en el perill de la vida / tots us hem de reclamar.»

En sortir de l'ermita donaven beguda. Una senyora ens ha explicat que abans «sí que era maco: s'hi pujava en processó, la gent es quedava a dinar per aquests planells i a la tarda hi havia ball; ara s'ha perdut, tothom va a dinar a casa i el ball és a la plaça Major.»

Més detalls de com havia estat la festa els trobem al llibre *Gósol* (1988), de Josep Sindreu: «La comitiva [de la processó a l'ermita] era oberta per un escolà que duia una creu, darrere hi anava el rector amb un escolà a cada banda, i a continuació la resta de la gent. [Acabada la cerimò-

Mn. Ramon M. Anglerill oficiant la missa de l'aplec de Santa Margarida de Gósol. (20.07.18) FOTO: BNG

nia religiosa, ja a l'exterior del temple] es beneïen el terme i els conreus. Després hi havia un petit refrigeri, la gent menjava cireres dels cirerers que hi ha al lloc [les d'aquest any van tardanes] i es feia un ball a l'era que hi ha al costat de l'ermita. De retorn cap al poble es cantava la Salve Regina.»

De deu anys abans és el llibre *Gósol, Saldes, Tuixén al peu del Cadí* (1978), del jesuïta pare Ferran Torra, que descriu la festa amb detalls com «l'escena camperola que dona el seu color d'aplec a l'acte: colles formades per familiars o amistats escampades al voltant del santuari prenen llur entrepà o refrigeri ben acompanyat de jocs i de franques converses i alegres riallades.» (p.27).

Jèssica Jaques Pi, professora titular d'Estètica i Teoria de les Arts de la Universitat Autònoma de Barcelona, autora del llibre *Picasso en Gósol, un verano para la modernidad* (Madrid, 2007), i amb casa a Gósol, va escriure en aquesta revista («En Pau de Gósol. Picasso a l'estiu de 1906». *L'EROL* núm. 108), sobre l'aplec de Santa Margarida, que «A principis del segle XX, Gósol era un matriarcat (i continua sent-ho). [...] els segadors [eren fora del poble] des de principis de juny fins el dia de Santa Margarida, el 20 de juliol, la festivitat més pròpia del poble, tot i que no coincideixi amb la festa major [es fa per la Mare de Déu d'Agost]. De fet, Margarida és el nom femení més abundant a Gósol i aquest dia els gosolans van en peregrinació fins a l'ermita»

ta dedicada a la santa, a un quilòmetre del poble en el camí que porta cap a la serra del Verd.»

El pare Torra també explica aquesta devoció: «Els gosolans tenen una gran devoció a la seva copatrona Santa Margarida, com ho manifesta el fet de portar moltes noies i dones el nom baptismal de la Santa, i també les freqüents celebracions de bodes i de primeres Comunions a la seva ermita. Per altra banda, consideren també festiu l'esmentat 20 de juliol.»

L'església de Santa Margarida és pintada de blanc i endreçada, amb la imatge de la màrtir dalt del cambril, flanquejada per les de Sant Ramon Nonat i Santa Bàrbara. A sota, amb unes grans lletres, l'estrofa de la resposta dels Goigs: «Verge Santa, Margarida / vulgueu-nos sempre ajudar».

La restauració de l'edifici és relativament recent. Recordo que un gosolà venerable em va explicar un dia que per poder dur-la a terme fou decisiva la intervenció del senyor Joan Ganyet, que fou alcalde de la Seu d'Urgell, i té, per part de mare, la casa pairal a Gósol, cal Benet, família emparentada amb els Fontdevila de la fonda de Cal Tampanada, on s'hostatjà Picasso. Ganyet creu, segons explica a l'exemplar d'aquesta revista esmentat suara, que els nois de cal Benet, Enric, Isidre i Ot, que el 1906 tenien divuit, tretze i onze anys respectivament, van servir de model al genial artista; també, que s'ha perdut un quadre que va fer de cal Benet (el pintor va preguntar per ell cap al 1950, quan els de cal Tampanada van dur-li a París el dibuix de l'avi, per tal que el signés).

Picasso va ser a Gósol el 1906, segons els estudiosos del vint-i-set o vint-i-vuit de maig a la matinada del 15 d'agost. Aquesta última data s'estableix a partir de la carta de Picasso a Léo Stein datada a París a disset d'agost. Per tant, va viure l'aplec de Santa Margarida. Fins i tot hi ha un còmic sobre l'artista, *Pablo.3 Matisse* (Dargaud, 2013), de Julie Birmant i Clément Oubrierie, que erròniament situa la sortida de Gósol la matinada de la festa de Santa Margarida, després del ball que, en el còmic, va durar tota la nit.

Nosaltres, sortint de missa, ens hem parat a collir herbes aromàtiques i decoratives. Amb les primeres, la Joana hi fa una ratafia que endolceix el final dels àpats de molts diumenges i festes de guardar; amb les altres, uns rams

Ramat al Verd amb el Pedraforca al fons. FOTO: BNG

que posats damunt la taula captivarien, si les veiés, més d'un pintor. Amb el cistell ple –de flors– hem passat per Gósol i cap a casa.

Gósol, escriu César August Torras a la seva famosa guia *Bergadà* [sic.; transcriurem literalment, respectant l'ortografia prefabriana] *Valls altes del Llobregat* (1905, p. 286), «per son bell emplaçament en fresca clotada, a redós d'enlairades montanyes, podria esser una agradable estació d'istiu si'ls medis de comunicació l'afavorissin un xic més. Avuy no té mellor accés que prou dolents camins de ferradura.»

Aquest dèficit de les comunicacions és remarcat quaranta anys més tard per Lorenzo Estivill al llibre *Pedraforca* (1944) de la col·lecció «La montaña y el mar»; aquest autor parla d'un projecte que no s'ha realitzat mai: «Sus comunicaciones son deficientísimas, pero hay el proyecto de tomarlo como jalón de una carretera a la Seo de Urgel, desde Solsona por Tuixent y de Gosol a Berga per Castellar del Riu, probablemente tramo de la carretera turística de los Pirineos.» (p. 26).

En un altre llibre sobre el Pedraforca, el de Jorge Panyella (1951) llegim que Gósol «Tiene carretera que conduce a Guardiola de Berga y, desde el Coll de la Trapa, una reciente bifurcación hasta Saldes.» (p. 23).

Excursionista i cavall al Verd. FOTO: BNG

Trita de ceps. FOTO: BNG

Tornant a la guia de Torras, ens informem que «El caràcter de la gent del poble es molt amable, servicial y hospitalari. Els gosolencs són actius y tenen predisposició natural per tota lley de comerç». Curiosament aquest fragment el trobem literalment a la p. 28 del llibre del pare Torra.

Panyella, al llibre esmentat més amunt, hi afegeix: «Durante sus ferias (y, generalmente, en cualquier ocasión) se pueden adquirir cremas, mantecas y quesos. Entre las mercaderías típicas sobresalen, por su peculiar estilo, unos curiosos cántaros o *barrals* de madera, que, según dicen, conservan el agua fresca.»

Algunes lletres relacionades amb Gósol les trobem al recull d'Artur Blasco *A peu pels camins del cançoner*, segon volum (2000). Així hi ha aquesta sobre els renoms dels pobles: «A Gósol són les fumades, / a Sorribes ja no tant; / a L'Espà les capitanes, i a Feners la flor del ram. // Pedraforca la beneïda, / més avall de Gresolet; / si voleu noies boniques / a Saldes n'hi ha el floret.»

Una altra, cantada per Josep Costa, de cal Xoriguer, duu per títol «L'armilla» i conté estrofes com aquestes dues:

Ball a Gósol. Picasso. *Carnet català* (1906). FOTO: BNG

«Si n'aneu a buscar noia / per tenir-hi relacions, / si hi aneu curt d'armilla / us farà passar amb raons.», «Per més que als pares i mares, / per més que els sàpiga greu, / la butxaca d'una armilla / s'obre pas per tot arreu.»

Però la cançó més genuïna de Gósol, deixant de banda els Goigs, és «La sargantana de dues cues», que pertany al *Cançoner del Calic*, de J. Serra Vilaró, prev., i que aquí copiaré, respectant l'ortografia de l'original, del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (núm. 217, febrer de 1913, p. 53 i ss.):

«Voleu sabé un cuento? / Jo bé us el diré, / no vui cap pesseta, / tampoc cap diné: / lo que'm convindria / un got d'aigardent, / i després el cuento / ja el n'irem dient. / Busqueu sargantanes / per los pedreguers: / si fan dues cues, / valen molts diners. / A Gósol les compren / i en donen bon preu: / busqueu sargantanes, / minyons, si en trobeu. / D'una sargantana, / una ocasió, / n'han dat dotze duros: / val més que un moltó. / Ara se'ls ha morta: / ai! quin desconsol! / pr'una sargantana / hauràn de dur dol! / Aquesta gent n'eren / un poc enllettrats, / i ara se'ls en riuen, / que'ls han enganyats. / El qui és més de plànyer / el pobre Jaumet: / ell no sab cap lletra / i es creu aquest fet. / El Jaumet rumia / per ser ganadé: / en comprarein matxos / i moltons també. / Seguirem la terra, / Andorra i Pallas, / i a totes les fires / ficarem el nas. / Gósol és un poble / que no hi ha senyors, / i ara jo eni penso / que n'hi tindrem dos. / Durán geica llarga / i barret rodó, / i a l'encontrar-los / els direm senyó.»

Mossèn Serra Vilaró afegeix al text de la lletra aquesta llarga explicació: «Hi ha molta superstició que, qui troba una sargantana de dues cues, amb ella es fa ric, perquè li xifra la sort. Aquest fenomen, de tenir dues cues una sargantana, realment se dona. El Calic n'havia vista una, quan era petit, a la soca d'un faig tou, a Malanyeu. Altres persones, que'm mereixen tot crèdit, m'han assegurat haver-ne vistes; però, com tots els fenòmens, és una cosa rara. Segons la superstició popular, un cop agafada, ha d'ésser mesa sota un coci amb el sol ple de farina, en la qual, amb una de les cues, xifra el número que traurà la rifa. Però resulta sempre que abans d'acabar de xifrar se moren, o bé la xifra és indesxifrable. Me contava un serrador, amb tota serietat, que la de Gósol a que fa referència la cançó ja havia escrita la xifra 7, i abans d'escriure les altres que havien de compondre el número de la rifa es va morir. Quina llàstima! La cançó, que'l Calic no sab sencera, fou dictada pel Zot de Gósol. Hi fa riota dels que la compraren per dotze duros, dient-los que, de la riquesa que la sargantana els reportaria, anirien per fires i podrien comprar lo que voldrien. Fins els del poble haurien de dir-los senyor!»

César August Torras troba a faltar arbres a Gósol: «Tanquen la bonica vall de Gósol, llastimosament mancada d'arbrat que li augmentaria sa bellesa, les altes montanyes del Vert, rublertes de pasturatge y bosch [...]».

Fa una setmana que hi vam pujar, a la serra del Verd, amb Ramon Ripoll. Deixat el cotxe al coll de la Mola i després de travessar els plans vigilats des de l'altra banda per l'altívol Pedraforca, plans on senyoregen en aquest temps ramats de vaques i cavalls, arribàvem al cim més alt de la

serra, el cap del Verd (2.282 m.), amb vistes a Gósol, Pedraforca i Ensija per una banda i el Port del Comte, Sant Llorenç dels Piteus i el pantà de la Llosa del Cavall per l'altra. El cap del Verd és un dels cent cims que, segons la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, ha de conèixer tot excursionista del país; a l'hora de fer el llistat es va tenir en compte facilitat d'accedir-hi i la panoràmica que en ser-hi es contempla.

La panoràmica, al cap del Verd, és d'una amplitud formidable. També ho és l'efecte òptic que fa la carena dels plans mirada des de més avall: una ratlla sobre la qual domina el blau del cel on tot d'una hi apareix un cavall o la part alta dels pollegons del Pedraforca.

En un moment donat, el company se m'avança, un animal jove se li acosta. Capto l'instant fotogràfic del filòsof i el cavall sobre la ratlla i no em puc treure del cap la *Disputa de l'ase*, les divuit refutacions de l'ase a fra Anselm Turmeda sobre la superioritat de l'home sobre l'animal, i la que fa dinou, incontestable, que estableix definitivament aquesta supremacia.

L'excursió va acabar a baix al poble, amb l'aigua fresca de la font de Gósol i una llesca de pa amb tomàquet i una truita de ceps a cal Paraire

Benigne Rafart

Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit

DERMATOLOGIA

DR. JORDI GIL

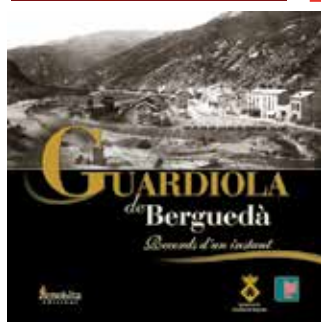
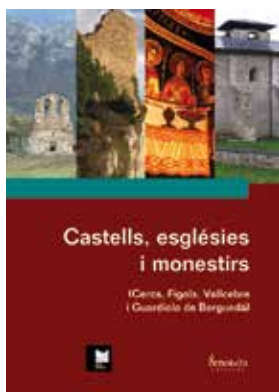
Passeig de la Rasa dels Molins, 22, 4art 2a · 08600 Berga

Tel. 93 821 39 51 · Mòbil 619 54 61 54

www.zenobitaedicions.com
Tel. 93 875 7363
c/e: zb@zenobitaedicions.com

Zenobita
edicions

Col·lecció patrimoni industrial i històric

Autores:
Maria Dolors SANTANDREU
Susanna CAMPILLO

De venda a les millors llibreries i quioscs de la comarca